

Úvod

Je to už více než dvacet let, co se v listopadu 1989 daly do chodu události, které od základu přepsaly politický život tehdejšího Československa. Porevoluční doba přinesla nejen řadu nadějí a očekávání, ale zejména nebývalé možnosti. Ty se mimo jiné projevíly také střetáváním nejrůznějších názorů, ať už v kultuře, ekonomice či politice. Nejinak tomu bylo i v akademické sféře.

Devadesátá léta 20. století se u nás vyznačovala především snahou co nejrychleji porozumět vývoji na Západě a dohnat jej. Zejména politické myšlení bylo v tehdejším svobodném Československu značně atrofované a politologie neexistovala jako obor. Na její vytváření a různé výzvy a potíže s tím spojené vzpomíná Vladimíra Dvořáková. Na rozdíl od zkoumání třeba v oblasti antické filosofie nebylo většinou možné počítat s politology z minulého režimu, výzkum bylo třeba vystavět takřka na zelené louce – za jejím vznikem tak stojí nejen lidé, kteří studovali v zahraničí a vrátili se po listopadu 1989 zpět do Československa, ale i akademici z jiných oborů, kteří se k politickému myšlení dostali oklikou, například při studiu kultury, filosofie nebo historie. Po těchto prvních složitých, ale zároveň jedinečných letech začala vznikat vlastní, původní díla. A ač nejsou se stavem české politické teorie zdaleka všichni spokojeni, přece jen lze vysledovat spíše optimistické očekávání než rezignovanost. „Filosofujeme, tu lépe, tu hůře, a naše filosofie se pozvolna stává celkem normální evropskou filosofií,“ poznamenává k tomu Erazim Kohák.

A právě proto vznikla tato kniha rozhovorů, jež je vedena snahou prozkoumat českou scénu v oblasti politic-

ké teorie (politické filosofie, politologie, politické sociologie apod.) a vývoj, jímž za posledních dvacet let prošla. Forma rozhovorů se nabízela jako vhodná proto, že mapuje myšlení a názory českých teoretiků a zároveň představuje čtenáři jejich práci přístupnějším způsobem než mnohdy vědecké články. Některá jména autorů, kteří nám zde poskytli rozhovor, jsou dobře známá v médiích, jiná spíše ve svém oboru.

Společným jmenovatelem knihy je politická teorie a již z nahlédnutí do obsahu je zřejmé, že rozsah zájmů jednotlivých autorů transdisciplinárně přesahuje jejich hlavní profesní zaměření, i když každý z nich má svoji profilaci. Jakkoli různé tedy může být zaměření jednotlivých autorů, všichni mají k politicko-společenskému dění co říci: Jan Keller se vyjadřuje k jednotlivým politickým tématům z hlediska svého hlavního oboru, tedy sociologie; Erazim Kohák je primárně filosof, jeho myšlení je též neodmyslitelně spjato s lidským údělem a soužitím společnosti s přírodou; Josef Šíma přistupuje k politickým tématům prostřednictvím ekonomie jakožto humanitní vědy a Jiří Příbáň jakožto právní teoretik zase prizmatem politiky práva.

Přestože se tedy východiska jednotlivých autorů v přístupu k politické teorii i obecnějšímu vývoji ve společnosti různí, všechny je pojí jejich intenzivní badatelská práce. A protože jde v první řadě o společenské vědce, a nikoli o komentátory, s jejichž názory k této problematice se můžeme denně setkávat v tisku nebo na televizní obrazovce, čtenář by zde marně hledal některá další mediálně exponovaná jména.

Je pochopitelné, že v knize nejsou a ani nemohou být zastoupeny názory všech filosofů, politologů či sociologů, kteří se politickému myšlení v České republice věnují. Jde nutně o výběr, který má být reprezentativní nejen z již zmíněných odlišných pohledů na politiku a politické myšlení, ale i z hlediska generačního (od

mladé generace zastoupené Petrou Guasti, Jiřím Příbáním a Markem Hrubcem přes starší ročníky, k nimž patří Pavel Barša, Milan Znoj či Miloš Havelka až po doyena Erazima Koháka), z hlediska názorového (od „napravo“ stojících Miloslava Bednáře a Josefa Šímy po „nalevo“ smýšlejícího Jana Kellera), a zahrnut je také ženský přístup k dané problematice (kromě zmíněné Petry Guasti také pohled Vladimíry Dvořákové).

Jediným spojovníkem těchto rozhovorů není jen politické myšlení, často různorodé, jak jsme už zmínili, ale také to, že každý z nich je ze strukturálního hlediska vlastně derivátem čtyř otázek, které byly v různých obměnách kladeny všem interviewovaným. Tou první je, co dotyčná či dotyčný považuje za klíčové politicko-teoretické téma ve světě, druhou, co považuje za zásadní téma v České republice, třetí pak, jak hodnotí vývoj v akademické obci od listopadu 1989 a konečně čtvrtá, čemu se dosud věnovali v akademické sféře a co je pro ně zásadní v současné době. Není třeba dodávat, že struktura čtyř otázek není něco, co je vytesáno do skály – některé otázky tak mohou být i slité do jedné, například v případě, kdy dotyčný považuje za klíčové téma v České republice to téma, které současně hýbe i světovým děním. Dalším společným jmenovatelem rozhovorů je jejich délka, která je u každého interview přibližně stejná.

Snahou probíraných témat je dosáhnout co největší nadčasovosti, tak, aby vypovídací hodnota rozhovorů přetrvala třeba i dvacet let. Nemohou však nereflektovat akutní současné světové problémy ani konkrétní podobu české politiky s nutnými historickými odkazy. U všech účastníků rozhovorů lze především vysledovat problematiku krize (ekonomické krize) a její celospolečenské dopady. S tím je úzce spojena myšlenka, že se západní civilizace ocitla na křižovatce a že si musí ujasnit, kam chce do budoucna směřovat, právě tak jako

otázky obecného fungování demokracie jako takové. Třeba za dvacet let budeme muset zhodnotit, nakolik se prokázaly jako reálné například obavy z radikalizace, tak jak před ní varuje Vladimíra Dvořáková, nebo očekávání vkládaná do Evropské unie, případně do jejího rozpadu, jak o tom hovoří Miloslav Bednář.

Jan Keller i Erazim Kohák varují před hamizností globálního kapitálu a před důsledky případného neudržení společenského smíru a rozkladu sociálního státu, a to nejen v České republice, ale i na Západě. S tím úzce souvisí i další existence Evropské unie.

Jejich názorům oponuje Miloslav Bednář, jenž naopak evropskou integraci nepovažuje za přirozený, ale za umělý a až násilný projekt, který je niterně provázán s neomarxistickou názorovou orientací. Evropská unie se stává terčem kritiky také Josefa Šímy, ovšem z ekonomického pohledu. Politika redistributivního intervencionismu, tak jak ji praktikuje západní civilizace, totiž podle Šímy ničí tržní svobodu a podepisuje se – v důsledku toho, že se z vlád namísto rozhodčích stávají hráči – i na individuální svobodě občanů. Pavel Barša naopak zdůrazňuje, že neoliberální svoboda bez solidarity a rovnosti, reprezentované právě sociálním státem, je jen prázdný pojem. Miloš Havelka zase poukazuje na fakt, že došlo k falzifikaci dosavadního jádra ekonomických teorií a v souvislosti s fungováním společnosti a politiky vyzdvihuje důležitost správného fungování takzvaných neformálních institucí.

Důležitost sociálního státu zdůrazňuje rovněž Milan Znoj, varuje však – opíraje se o příklady z české politiky – před možnými dopady občanské apatie na veřejný život, soudržnost společnosti a na budoucnost demokracie jako takovou.

Transnacionální a globální pohled nabízejí Marek Hrubec a Petra Guasti, kteří zároveň ukazují možné cesty, jak se se současným politickým úpadkem vypořádat.

Marek Hrubec se přitom zaměřuje na globální interakce, na překonávání západocentrické politiky a ekonomiky a hovoří o možnostech využití krize ke konstrukci spravedlivější společnosti. Také Petra Guasti vidí ve společenských změnách cestu k lepší reformě politického uspořádání a k prosazení systémové změny nejen při správě státu, ale i v ekonomické sféře, která by se tak dostala pod větší kontrolu občanské společnosti.

Výčet výše zmíněných témat je samozřejmě jen zběžným nahlédnutím do každého rozhovoru, myšlenkových okruhů, které političtí myslitelé v interview rozebírají, je samozřejmě mnohem více. Přestože byly rozhovory pořizovány letos, lze doufat, že názory a podněty v knize obsažené nezastarají, a třebaže příští desetiletí společenského vývoje závěry některých úvah překonají, stane se tato publikace pamětníkem důležitého a nejistého mezníku českého myšlení o politice.

Jan Rovenský